

Min hemliga tvilling

Lärrarhandledning

Inledning

Här följer en lärarhandledning till den spännande mellanåldersboken *Min hemliga tvilling*. Handledningen ger förslag på hur du kan jobba med dina elevers läsning innan, under och efter själva läsoplevelsen.

Du får bland annat tips från en lärare i Piteå som varvade högläsning med egen läsning, men också förslag på hur du kan förbereda läsningen, frågor att samtala om och tips på efterarbete.

I ett separat dokument finns dessutom frågor som kan sättas direkt i händerna på eleverna för att träna läsförståelse eller som kan användas som grund i samtal om boken.

Min hemliga tvilling är en tänkvärd, rolig och dramatisk berättelse. Att läsa och prata om det som händer i boken kan leda till spännande diskussioner om vardagsämnen som vänskap, tillit, sanning och lögn. Samtidigt väcker den etiska och filosofiska frågor om artificiell intelligens och vad det innebär att vara människa.

Och hela tiden är det spännande!

Min hemliga tvilling kom ut första gången 2018 (Rabén & Sjögren). Sedan dess har AI blivit ett alltmer aktuellt ämne, därför kommer nu boken på nytt (En bok för alla, 2024) med nytt omslag och ett utvecklat lärarmaterial.

Högläsning eller enskild läsning?

Högläsning har många fördelar: De elever som har utmaningar vad gäller läsning har större chans att hänga med. Du som känner dina elever kan oftast avgöra när det dyker upp ord/begrepp som kan behöva förklaras. Inför ett nytt läspass är det lämpligt att först tillsammans sammanfatta vad som hände senast, och på så sätt reda ut oklarheter och fånga upp elever som missat någon del.

Men det ena måste inte utesluta det andra. Här berättar Eva Ekberg på Norrmalmskolan i Piteå hur hon arbetade med både högläsning och enskild läsning av *Min hemliga tvilling* i en åk 6, läsåret 2023/2024:

”Vi hade en klassuppsättning av boken och kunde därför varva gemensam högläsning med egen läsning. Högläsningen var dels ett sätt att få igång eleverna så att de blev intresserade och motiverade att också läsa på egen hand, dels att få tillfällen till gemensamma läsoplevelser och samtal.

Vi inledde med att samtala om omslagsbilden, titeln, vad vi trodde boken skulle handla om och varför det. Därefter fick eleverna läsa 2 - 3 kapitel och svara på läsförståelsefrågor. Vid nästa tillfälle pratade vi om det de läst, om svaren på frågorna och funderade över vad vi trodde om nästa kapitel. Därefter högläste jag så att eleverna fick lyssna på två kapitel, för att sedan läsa 2 - 3 kapitel på egen hand, och så vidare.

Vi varvade högläsning och egen läsning genom hela boken, och läste ca 2 - 3 gånger i veckan. När eleverna kunde följa med i sin egen bok under högläsningstunderna ökade elevaktiviteten. Vi kunde pausa ibland och tydligt titta på hur författaren hade skrivit, alltifrån gestaltning till skrivregler. Eleverna kände sig stolta och nöjda att läst ut boken och hade en bra förståelse av innehållet. Vi hade elevaktiva samtal där vi diskuterade händelser och karaktärer i boken samt ämnen som t ex kompisrelationer, fusk och AI.

Jag brukar jobba så här, med läsprojekt 1 - 2 ggr per termin, där vi varvar gemensam läsning med egen eller parläsning.

Före läsningen:

Att förutspå vad en bok ska handla om genom att ta en ordentlig titt på omslaget väcker ofta nyfikenhet. Använd gärna följande frågor för att få igång samtalet och tankarna hos eleverna:

- Vad ser du på bilden? Vilka detaljer lägger du märke till?
- Vad heter boken? Vad gör dig nyfiken?
- Vad tror du att den handlar om?
- Vad heter författaren? Har du läst något annat av samma författare?

Sedan kan man gemensamt läsa baksidestexten: Förändrar det hur du ser på omslaget och bilden? På vilket sätt?

Fakta om omslagsbilden:

Den är delvis AI-genererad. Formgivaren Lisa Zachrisson gav ett AI-verktyg en rad nyckelord, och fick på det sättet fram en bild som hon sedan fortsatte utveckla i ett bildprogram.

På ett av försättsbladen, i den s k kolofonen, står det lite om det:

En bok för alla

info@enbokforalla.se www.enbokforalla.se

© Text: Kerstin Lundberg Hahn

Omslag: Lisa Zachrisson

Omslagsbild: Skapad med AI-verktyget Adobe Firefly
och vidareutvecklad i Photoshop

Prompt: Serious, grunge, brown hair, ordinary looking,
twin girls, caucasian, 15 years old with long hair

Tryck: Scandbook, Litauen 2024

ISBN 9789172219526

Ursprungligen publicerad av Rabén & Sjögren, 2018

Vill ni i helklass samtala om AI-genererade bilder kopplat till omslaget, läs gärna mer om detta i sista delen av denna handledning "Hur skapar AI bilder?"

Under läsningen:

Högläser du kan du om du vill *modellera olika lässtrategier* genom att då och då stanna upp i läsningen och ”tänka högt” för att t ex visa hur du förutspår framåt (”Hm, det här kapitlet heter *Nyckeln*. Jag undrar vilken nyckel det kan handla om. Kanske ...”) eller ställer frågor till texten/reder ut oklarheter/söker ledtrådar (”Hm ... självkörande bussar har jag ju hört talas om, men inte sett köra runt i stan. Jag undrar i vilken tid den här berättelsen utspelar sig, egentligen?”), eller kanske gör kopplingar bakåt i berättelsen eller något utanför själva berättelsen (”Det här påminner mig om en sak jag såg på TV ...”)

Syftet är förstås att synliggöra några av de **lässtrategier** som en van läsare automatiskt använder, t ex:

- att **förutsäga handlingen**, ha hypoteser om vad som ska hända (med hjälp av ledtrådar i berättelsen, men också baserat på förkunskaper och erfarenheter)
- att **ställa egna frågor** om texten
- att **reda ut oklarheter** (som kan bero på t ex bristande ordkunskap, omvärldskunskap eller glömska; som lärare kan du visa hur du backar och läser om, eller läser vidare för att förstå, eller – om t ex ett svårt ord är centralt – ta reda på dess betydelse.)
- att **sammanfatta** (hjälper eleverna att hänga med och är ett bra tillfälle att öva på sammanfattningar med hjälp av tidsord som *först, sedan, därefter, till slut ...*)

(Mer om lässtrategier t ex på Skolforskningsinstitutets hemsida. Lyssna t ex på Skolforskningspodden, avsnitt 2 som handlar om just lässtrategier)

Efter ett läspass:

Att bearbeta och prata om det lästa kan förstås också göras på olika sätt:

- Reflektera skriftligt efter ett högläsningsspass. Detta kan göras i till exempel en läslogg. Då antingen med helt fria reflektioner eller runt något specifikt citat.
- Sammanfatta/redda ut för att säkerställa att alla hänger med. Här kan du ev ta hjälp av frågorna i det separata dokumentet med frågor.
- Spela upp någon central scen från läsningen. Detta kan göras som ett enkelt rollspel eller ”lästeater” som det också kan kallas. Detta säkerställer både att eleverna hängit med på läsningen, men ger också utrymme för nya kreativa insikter och inspiration.

Läsförståelsefrågor:

I ett separat dokument finns frågor till boken som funkar fint att använda under läsningen.

Frågorna är av tre slag.

På raderna: Till vissa frågor finns svaret direkt i texten, det explicita. Frågor som kontrollerar läsförståelsen på det mest grundläggande planet.

Mellan raderna: Frågor som kräver att läsaren tolkar det som inte står rent ut, t ex genom att söka ledtrådar i texten. Dessa frågor har inte alltid helt entydiga svar.

Bortom raderna: Det är frågor som kopplar till andra erfarenheter, andra böcker eller filmer, händelser i det egna livet, funderingar kring bokens tematik.

Efter läsningen:

Boksamtal

Författaren Kerstin Lundberg Hahn säger att hon inspirerades av Mary Shelleys roman *Frankenstein* när hon skrev boken. Utöver att erbjuda en uppslukande läsoplevelse vill hon också väcka funderingar om vad det är att vara människa: Varför agerar vi som vi gör? Vad betyder våra minnen? Hur är man en god vän? Vad spelar det för roll hur vi beter oss mot varandra? Så här nedan följer ett gäng spännande frågor att diskutera tillsammans som rör just dessa funderingar.

Och kom ihåg att de bästa samtalen är de där alla deltagare, både eleverna och du som lärare, är nyfikna på vad de andra har att säga.

Vad gillade du mest med boken?

Var det något som du inte gillade så mycket?

Finns det något som du tycker att författaren borde ha ändrat på?

Var det någon speciell händelse som överraskade dig?

Ändrade du uppfattning om någon/några personer? Varför?

Var det någon/några personer som förändrades under berättelsens gång, tycker du?

Vem/vilka och hur?

Var det något i boken som du tyckte var konstigt?

Är det något i boken som du undrar över, som du inte har fått svar på?

Var det någon person eller någon händelse i boken där du kunde känna igen dig?

Vad tror du kommer att hända sedan?

Skulle du vilja ha slutet på något annat sätt? Hur?

Samtalsfrågor om robotar, AI och att vara människa

Vad vore det bästa med att ha en så smart robotkompis?

Var det något med roboten i boken som var läskigt?

Om du hade en robot som Nova, hur skulle du behandla den?

Spelar det någon roll hur man behandlar en robot? Vad spelar det för roll för en själv?

”Att ljuga och låtsas är en mänsklig egenskap”, säger Nova i kapitlet Misstag. Vad tänker du om det påståendet?

Om robotar i framtiden blir som våra kompisar – kan det påverka hur vi umgås med familj och vänner? Vad kan det finnas för fördelar och nackdelar med att hänga med AI/robotar?

Är robotar goda eller onda? AI kan vara till stor hjälp, t ex i sjukvården genom att snabbt upptäcka sjukdomar. Men vad händer om samma effektivitet används i krig?

Leia undrar om föräldrarna skapat roboten för att de vill ha en perfekt dotter. Hur är en perfekt människa? Kan det finnas perfekta människor?

Mer om robotar och AI

Vad är egentligen AI?

Verklighetens AI är ofta osynlig, i form av datorprogram på webbplatser eller i appar.

Bra förklaringar om vad AI är och hur det fungerar finns på Internetstiftelsens hemsida: <https://internetkunskap.se/artiklar/grundkurs-i-ai/vad-ar-ai-for-nagot/>

Titta på ett klipp

Utvecklingen av AI går fort, liksom utvecklingen av humanoida robotar. Det kan vara kul att titta på några korta exempel. Testa att söka upp något klipp på Youtube som visar en robot.

Förslag på sökord:

Roboten Sofia

Roboten Ameca

Om du söker upp *Ameca facial expressions* hittar du t ex ett klipp som kan visas i samband med att ni läser kapitel 11.

Hur skapar AI bilder?

Med hjälp av ett AI-verktyg för bilder kan du berätta i text vad du vill ha för motiv, och så skapar verktyget en bild. Sedan kan du ge feedback och be verktyget ändra på saker så att du får nya varianter av bilden, eller helt nya bildförslag. (Titta t ex på infon på försättsbladet om hur omslaget till *Min hemliga tvilling* skapades.)

Men ... hur kan verktyget veta hur en bild kan se ut? Jo, AI lär sig genom att hantera stora mängder data som skapats av människor, alltså befintliga bilder, på nätet. Den utgår med andra ord från tidigare skapat material för att göra nya bilder.

Skillnaden mot en människa är att AI-verktyget skapar bilden på några sekunder, och den behöver ingen lön, och behöver inte sova.

Men ... är det rätt att AI-verktyg tränas upp med hjälp av bilder som gjorts av levande människor, illustratörer och konstnärer, utan att de ens har godkänt det?

På liknande sätt kan AI skapa röster, texter, porträtt, filmer. Risken för falska bilder och videoklipp växer, s k deepfakes.

Hur skyddar vi oss mot att bli lurade? Hur kan vi försäkra oss om att AI används på ett bra och rättvist sätt?

Allt detta går att använda som spännande frågeställningar att samtala om efter läsningen av boken.